

ZORGEN VOOR ONZICHTBARE ASSETS

OVER HET BEHOUD VAN DIGITALE AV-COLLECTIES

Samenstelling en redactie: Annemieke de Jong

Een werkuitgave van het Project Kennisdisseminatie

INHOUDSOPGAVE

INLEIDING

Harry Romijn en Annemieke de Jong

5

1 HET AUDIOVISUEEL ARCHIEF ALS DIGITAAL CURATOR

Annemieke de Jong en Ernst van Velzen

12

2 THE REAL MCCOY, WHAT AUDIOVISUAL ARCHIVES PRESERVE

Richard Wright

#

3 PLANNING BEYOND DIGITIZATION: DIGITAL PRESERVATION OF AUDIOVISUAL COLLECTIONS

Kara van Malssen

#

4 AUTHENTICITEIT EN FOTOGRAFISCHE MATERIALITEIT

Mark-Paul Meyer

#

5 MASS DIGITIZATION : LESSONS LEARNED FROM A MANAGERIAL PERSPECTIVE

Hans Westerhof en Jeff Ubois

#

6 DE CONSERVERINGSPRAKTIJK VAN MEDIAKUNST IN NEDERLAND

Gaby Wijers

#

7 FILM SCANNING CONSIDERATIONS

Tom De Smet en Harm Jan Triemstra

ANDERS DAN IN HET
ANALOGIE TIJDPERK IS ER
GEEN SPRAKE MEER VAN
EEN 'TASTBARE'
DRAGER...

INLEIDING

“Onontkoombaar hebben alle audiovisuele collectiehouders van nu te maken met de overgang van analoog naar digitaal”. Dit is de openingszin van een manifest uit 2010, geschreven door de initiatiefnemers van AVA_Net, de netwerkorganisatie van Nederlandse instellingen¹ die zich bezighoudt met ‘beheer en bereik’ vraagstukken rond audiovisuele collecties.

Anders dan in het analoge tijdperk is er door de overgang naar digitaal werken straks geen sprake meer van een ‘tastbare’ drager. Het object dat gearchieveerd moet worden, is nu een bestand met metadata: een onzichtbare asset, met alle nieuwe beheers- en bereikvraagstukken van dien. Welke gevolgen heeft dat voor audiovisuele archieven? Hoe, bijvoorbeeld, kan een audiovisueel archief nog garant staan voor de betrouwbaarheid en echtheid van zijn bronnenmateriaal? En wat is er eigenlijk nog ‘authentiek’ aan een digitaal object dat continu moet worden gemigreerd of geconverteerd om bewaard te blijven? Welke vormen van presentatie en distributie moeten archieven ontwikkelen, en hoe kunnen zij de nieuwe online gebruikers adequaat bedienen? Het is duidelijk dat de overgang naar digitaal werken vraagt om nieuwe vormen van beheer, behoud en beschikbaarstelling. Deze nieuwe vormen brengen een aantal ingewikkelde keuzes met zich mee. Keuzes die niet alleen gevolgen hebben voor techniek en technologie, maar ook voor organisatie en financiën. Om deze keuzes te kunnen maken, hebben audiovisuele archieven nieuwe kennis nodig.

Het Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid is samen met AVA_Net verantwoordelijk voor de uitvoering van het Project Kennisdisseminatie. Dit project wordt mogelijk gemaakt door het ministerie van OCW, directie Cultureel Erfgoed. Doel is bij te dragen aan de uitwisseling en vergroting van kennis en expertise m.b.t. digitale archivering in het audiovisuele veld. Hiertoe is de

Kennisbank Audiovisuele Archivering opgericht². Ook wordt er jaarlijks een vakseminar georganiseerd, bestemd voor de achterban van AVA_Net: de AV-collectiehouders in Nederland. Een derde projectonderdeel is het publiceren van een serie werkuitgaven. De eerste werkuitgave, *De Nieuwe Toegang*³ (2009), behandelde de opkomende (semi) automatische ontsluitingsmethoden en de wijze waarop deze innovaties het werk van de traditionele AV-documentalist gaan beïnvloeden.

Voor U ligt nu de tweede werkuitgave, genaamd 'Zorgen voor onzichtbare assets : over het behoud van digitale AV-collecties'. In deze bundel wordt vanuit verschillende invalshoeken gekeken naar de impact van de digitalisering op het duurzaam in stand houden van audiovisuele materialen. Een aantal van deze visies werd als paper gepresenteerd tijdens het laatste vakseminar van Beeld en Geluid en AVA_Net, dat in het najaar van 2010 werd gehouden. Andere artikelen zijn speciaal voor de bundel geschreven of werden gepresenteerd tijdens recente internationale conferenties. De tweede werkuitgave is dan ook Nederlands- én Engelstalig.

In het openingsartikel *'Het Audiovisueel Archief als Digitaal Curator'* beargumenteren Annemieke de Jong en Ernst van Velzen dat de technologische omstandigheden gaan leiden tot een ander soort collectiemanagement, uit te voeren als onderdeel van de nieuwe rol van digitale archieven: die van digitaal curator. Dankzij de digitale technologie wordt audiovisueel erfgoed tegenwoordig op een ongekende schaal geproduceerd, opgeslagen en aangeboden aan het publiek en de professionele gebruikers. De exponentiële groei van de materialen - in het bijzonder in de collecties van nationale AV-archieven en grote productiearchieven - leidt tot ingewikkelde beheersvraagstukken rond het acquireren, opslaan en beschikbaar stellen. De technologie is alomtegenwoordig en die situatie zorgt voor nieuwe risico's waar het gaat om duurzaam behoud. Hoe die risico's te identificeren, hoe ze te bestrijden? Het artikel beschrijft de uitdagingen, taken en verantwoordelijkheden van een digitaal curator, de noodzaak tot het opbouwen van specialistische ICT-kennis en de nieuwe relaties die moeten worden aangegaan met producenten, depotgevers en gebruikers.

"We are on a journey" stelt Richard Wright: we zijn als audiovisuele archieven onderweg. Vergeleken met andere erfgoedinstellingen zijn audiovisuele archieven jong en dat geldt ook voor onze collecties en de manier waarop we ze bewaren. In zijn historisch overzicht kijkt de auteur terug op de wording van AV-archieven en de belangrijke rol die de technologie daarbij van het begin af aan speelde. Wright gaat vervolgens in op het drager-inhoud principe (het feit dat de inhoud van een document niet samenvalt met de drager waarop ze

is vastgelegd) waarmee AV-archieven al zo vertrouwd zijn. Dit drager-inhoud principe krijgt een nieuwe dimensie, want in het digitale domein hebben we feitelijk geen 'dragers' meer. Wat betekent dit voor de authenticiteit van (de registratie) van een AV-productie? In een poging helderheid te verschaffen stelt Wright een hiërarchie van authenticiteit van AV-collecties voor, waarin de 'preservation copy' ofwel de archiefmaster wordt aangewezen als de best beschikbare versie van de content en daarmee de versie die we uiteindelijk willen bewaren.

Het uitvallen van hardware, software en netwerken, de progressie van formaten, organisatorische en economische veranderingen, rampen die van binnen of van buiten kunnen komen: dit alles bedreigt het behoud van digitale collecties. De bewaking van authenticiteit is ook volgens Kara van Malssen de allerbelangrijkste taak van een digitaal archief met een conserveringsopdracht. Van Malssen benadrukt dat de noodzakelijke standaarden er al zijn en dat het voor archieven niet nodig is om het wiel opnieuw uit te vinden. Haar artikel beschrijft een conceptueel raamwerk voor langetermijnbehoud van audiovisuele archieven: het Open Archival Information System. OAIS biedt een model waarmee functies, processen, content en metadata, evenals verantwoordelijkheden en rollen kunnen worden gedefinieerd; vanaf het moment van opname, via opslag en conservering tot het verlenen van toegang. Naast OAIS zijn ook TRAC (voor een zelfevaluatie van de mate van betrouwbaarheid van een digitaal archief) en PREMIS, een conserverings-metadatasandaard, belangrijke instrumenten.

Het reflecteren op de authenticiteit van een beeld was altijd al van belang, ook in het analoge tijdperk. Mark Paul Meyer biedt een filosofische verkenning van de aspecten van authenticiteit in het digitale domein. Meyer exploreert daarbij de volgende vragen: wat zijn bestanden die als authentiek kunnen worden aangemerkt? Hoe beïnvloeden de ontsluiting, het printing-proces en de projectie de interpretatie van een beeld? Wat is het effect van compressie en verschillende software? Meyer stelt dat het belangrijker is dan ooit om de kenmerken van een authentiek werk te formuleren. De eigenschappen van een digitaal bestand moeten zorgvuldig worden gedefinieerd en gedocumenteerd. Dit geldt ook voor de hoedanigheid waarin een werk wordt getoond én voor de intenties van de maker.

Hans Westerhof en Jeff Ubois beschrijven digitaliseringsprocessen vanuit een bestuurlijke managementoptiek. De uitvoering van het megaconserveringsproject 'Beelden voor de Toekomst' door Beeld en Geluid had moeten beginnen vanuit het stellen van de juiste vragen. Maar welke vragen waren dat dan precies? De ongekende schaal van het project en de vele nieuwe

en complexe technologische en logistieke aspecten hebben geleid tot een proefondervindelijk verloop, waarbij de noodzakelijke inzichten, kennis en vaardigheden gaandeweg zijn opgedaan. Beelden voor de Toekomst bracht oude en nieuwe archiefculturen noodgedwongen samen en dat had gevolgen voor de organisatie, de functies en de medewerkers. Volgens de auteurs heeft het project het denken over collecties fundamenteel veranderd. In plaats van met fysieke filmblikken had het archief ineens te maken met onzichtbare assets: digitale files. Voelen archivariissen zich daarbij net zo op hun gemak als bij het analoge materiaal? Hebben ze er dezelfde controle over? Een andere belangrijke bevinding vanuit Beelden voor de Toekomst: meer digitaal betekent meer gebruik en meer problemen. Maar Westerhof en Ubois stellen dat dit wél de problemen zijn die een collectiehouder zou moeten willen hebben: een archief kan immers nooit genoeg gebruikt worden.

Het Nederlands Instituut voor Mediakunst heeft tot taak mediakunstwerken duurzaam te bewaren. Gaby Wijers zet aan de hand van een beschrijving van twee projecten (Behoud Mediakunst Collectie Nederland en Obsolete Equipment) uiteen hoe in de praktijk wordt omgegaan met authenticiteit en ethische conserveringsvraagstukken. NIMk heeft een conserveringsstrategie ontwikkeld waarbij videokunst in nauw overleg met de kunstenaar elke zeven tot tien jaar wordt gemigreerd.. Ook dit instituut wordt geconfronteerd met schaalvergroting, enerzijds omdat het aantal te behouden werken toeneemt. Bovendien verschuift het accent steeds meer van conservering naar toegankelijkheid. Het verlenen van toegang aan grote groepen gebruikers roept nieuwe technische en inhoudelijke problemen op. Belangrijkste vraag die moet worden beantwoord is: wat moeten we weten om mediakunstwerken te kunnen herinstalleren, reconstrueren en in de toekomst te kunnen presenteren? Duidelijk is dat beschikbaarheid en goed beheer van apparatuur niet genoeg zijn. Wijers beschrijft de gekozen behoudoplossingen in twee casestudies: een registratie van een performance en een complexe video-installatie. Zorgvuldige documentatie speelt een hier belangrijke rol in het waarborgen van de authenticiteit.

De 'sweet spot' is de optimale balans tussen productietijd, beschikbare budgetten en tijd, kwaliteit en kwantiteit, behoud en toegang in een (digitaliserings)project. In de digitale wereld, met de snel toenemende volumes, de hoge kosten voor duurzaam behoud, de veeleisende gebruikersgroepen en de groeiende afhankelijkheid van de technologie, wordt de gekozen strategie voor behoud en beheer meer dan ooit een trade-off tussen de genoemde factoren. Tom De Smet en Harm Jan Triemstra van Beeld en Geluid zijn naar de juiste balans op zoek gegaan. In hun best practice guideline geven De Smet en Triemstra uitvoerige handreikingen voor het maken van de juiste afwe-

gingen bij filmdigitalisering. Zij doen dit aan de hand van een beschrijving van een deelproject dat is uitgevoerd bij Beeld en Geluid in het kader van het massadigitaliseringsproject Beelden voor de Toekomst. Aan de hand van de bevindingen uit de vigerende digitaliseringspraktijk bij Beeld en Geluid, de resultaten uit een pilot en de research die is uitgevoerd naar scanningkwiteit en compressieniveaus, kon een goed onderbouwde roadmap worden opgesteld voor High-Definition filmdigitalisering.

Bovenstaande samenvatting van de artikelen in deze werkuitgave laat zien dat de 'zorg voor de onzichtbare assets' op uiteenlopende manieren kan worden benaderd, afhankelijk van de omvang, de inhoud en de gebruiksomgeving van audiovisuele collecties. Duidelijk wordt dat het onderwerp 'behoud van digitale AV-collecties' nog sterk in ontwikkeling is. Maar de artikelen tonen vooral aan hoeveel waardevolle inzichten en best practices inmiddels zijn opgebouwd. De kennis die in dit boek bijeen is gebracht kan dan ook worden gezien als een belangrijke momentopname in het denken van een aantal nationale en internationale experts, over de betekenis en de gevolgen van digitale AV-archivering in verschillende contexten. AVA_Net en Beeld en Geluid hopen met deze publicatie opnieuw een belangrijke bijdrage te leveren aan het Nederlandse kenniscorpus over ontwikkelingen in het vakgebied.

Wij wensen U veel leesplezier!

Harry Romijn, *voorzitter AVA_Net*

Annemieke de Jong, *projectleider Kennisdisseminatie Beeld en Geluid*

1 De volgende organisaties zijn in het netwerk vertegenwoordigd:

- BRAIN - Branchevereniging Archiefinstellingen Nederland
- Eye Filminstituut
- NIBG - Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid
- NIMk - Nederlands Instituut voor Media Kunst
- ROOS - Stichting Regionale Omroep Overleg en Samenwerking
- DANS - Instituut Data Archiving and Networked Services

- DEN - Digitaal Erfgoed Nederland
- NORAA - Nationaal Overleg van Regionale Audiovisuele Archieven

2 Kennisbank AV-Archivering: www.avarchivering.nl

3 De Nieuwe Toegang, ontwikkelingen in de netwerkcultuur, 2009. Auteur: Annemieke de Jong. Uitgave van het Project Kennisdisseminatie / Nederlands Instituut voor Beeld en Geluid/AVA_Net.

HARRY ROMIJN

Harry Romijn werkt sinds 2004 als adjunct-directeur en als hoofd van de afdeling Nieuwe Media en Beeld en Geluid van de RHC Groninger Archieven. Daarvoor was Romijn conservator bij het GAVA (Gronings Audiovisueel Archief). Harry Romijn is sinds 2009 voorzitter van AVA_Net, de netwerkorganisatie van audiovisuele collectiehouders in Nederland. Hij was ook een van de oprichters van deze netwerkorganisatie. Eerder was Romijn als bestuurslid betrokken bij de 'voorgangers' van AVA_Net, de sectie AVA van de KVAN en AVA-DIVA. Harry Romijn is ook oprichter van de Werkgroep NORAA (Nationaal Overleg van Regionale Audiovisuele Archieven) en fungeert sinds 2004 als voorzitter van deze werkgroep. Vanuit zijn huidige functie is Romijn actief betrokken geweest bij het Mondriaan-project Oorlog in Blik. Hij was eerder ook projectleider NAVA (Noordelijk Audiovisueel Archief) dat tot doel had te komen tot een gezamenlijk systeem voor het online zoeken van beeldmateriaal. Harry Romijn werkte mee aan de manifestatie Het Verleden van Groningen en de gelijknamige tv-serie. Hij voltooide in 1989 een studie Eigentijdse Geschiedenis aan de Rijksuniversiteit Groningen.